

Péntek Imre

„növekedjék általam a fény”

A költő és esszéíró Kabdebó Tamásról

A magyar irodalom legújabb képződménye, a '45 után kialakult „ötödik síp”, az emigráns, eufemisztikusan: „nyugati magyar irodalom” a rendszerváltás után elveszítette küldetését, hanyatlásnak indult. Fórumai, intézményei (legalábbis a jelentősek, gondolok itt az *Irodalmi Újságra*, az *Új Látóhatárra*, *Szívárványra*, *Magyar Műhelyre*) megszűntek, vagy itthon próbáltak közönséget találni, az alkotók többsége hazatelepült. A kint született jelentős életművek azonban csak részben épültek be az önmagát öntudatosan „egyetemes magyar irodalomnak” tekintő, hazai irodalmi közegbe, köztudatba. (Pedig az a gyanúm, néhány évtized múlva az ötventől a nyolcvanas évekig létrejött irodalmi „termés” nagyobb része süllyesztőbe kerül, s helyét felváltja a ma gyakran gyanakvással kezelt, mellőzésre ítélt „nyugati ág”. Már ma is tanúi lehetünk a korábban „jelentősnek” ítélt életművek eljelentéktelenedésének.) Hiányoznak az átfogó tanulmánykötetek, tisztelet a kivételnek, mint Pomogáts Béla, Rónay László. G. Komoróczy Emőke, vagy Szakolczay Lajos szakmailag magas fokú, elkötelezett munkásságának. S ne feledjük megemlíteni Gülch Csaba nevét, akinek két interjúkötete (*Az idő fénylő nyoma* és *Túl a nosztalgián*) a klasszikus íróportrék műfajával hozta életközelsébe a világ minden táján élő írókat-költőket, esszéistákat.

Mindez e konferencia kapcsán jutott eszembe. Hisz akiről itt ma szólnak, ő is azok közé tartozott, akinek a művei csak szórványosan (tiltottan) kerültek a haza a rendszerváltozás, azaz 1990 előtt. Szerencsére, az elmúlt húsz év sok mindent pótol.

Immár a magyar olvasók is szembesülhetnek írói termése java részével. Kórász Mária jóvoltából pedig a lehető legteljesebb bibliográfia jelent meg munkásságáról, az Argumentum Kiadónál 2004-ben.

Sokoldalúsága, műveinek száma már-már zavarba ejtő. Költő, író, esszéista, műfordító, szerkesztő. Versei – ahogy írja a *Summa summarum* című kötetében – „természetesen lettek kétnyelvűek”. (Egyszer majd komoly tanulmányt érdemel összevetni a magyar és az angol változatot.) Angol költőket „toboroz” József Attila fordításához. Könyvtáros, aki e szakterületen is számos tudományos dolgozatot publikált, angolul és magyarul. Történész, aki a lehető legmélyebben feltárta – előbb tudományos monográfiában, majd „regényesen” – az angol Blackwell diplomata és titkos ügynök nyilvános és csak levéltárakból kideríthető ténykedését a reformkortól a szabadságharc bukásáig. S persze, mindenképp születt prózaíró, akinek számos regénye – mint például a *Minden idők* és a *Danubius Danubia* – megkerülhetetlen az újabb kori magyar prózában. (Én csak hálával tartozom a sorsnak, hogy megismerhettem. Nyitottsága, műveltsége, karakánsága – gondolom, nemcsak engem – elbűvölt. S persze, hogy ő is a „vizek szerelmese”, ami még inkább összehozott bennünket. A *Magyar Odisszeuszok* című novellafüzér – darabjai közül néhány olvasható a 75 című, 2009-ben megjelent, válogatott novelláskötetben – nem csak egzotikus színeivel bűvölt el, hanem a horgászélmények hihetetlen változatosságával. S ehhez még csak hozzájárul a „közép-európai folyó”, a Duna halállományának, titkainak, legendáinak színes és élménydús – fogással egybekötött – bemutatása. Persze ez csak elfogult „horgász szempont”).

Két dolog jutott eszembe, amikor műveiben tallózgatva, készültem az előadásra.

Az egyik: mennyire hiányzott az elmúlt évtizedek magyar irodalmából ez az írótypus. Aki egyszerre precíz hivatalnok és bármilyen kihívásra kész kíváncsi ember, aki sokszor veszélyes vállalkozásokra is képes, hogy írói tapasztalatait gyarapítsa. Pomogáts Béla írta róla, gyűjteményes jellegű novelláskötetének előszavában, hogy a „kaland és nosztalgia írója”. Hát igen, tudós és kalandor, s ráadásul nemcsak a Nyírségig vagy az Őrségig jutott el, hanem Londonig, Manchesterig, Guyanaig, Dublinig, hogy végül „megalkossa” a maga írói identitását is. (Író novelláinak változatos témája, feldolgozása kivételes írói bravúr.) Tájékozottsága, otthonos mozgása a világ értelmiségi színpadán – főként az 56-os emigráció köreiben – eddig ismeretlen terepmokokat fedez fel az egyetemes magyar irodalom számára. Kalandjai folytatódnak a szociális rétegek között is, az angol főrendek életmódjáról épp úgy érzékletes képet tud rajzolni, mint a karibi szigetvilág piti kis tolvajairól, vagy nagystílu bűnözőiről. Lehet, persze kifogásokat találni, hogy nem elég „kidolgozottak” szövegei, vagy éppen nem felelnek meg a posztmodern narratívának. Pedig írásaiban éppen az a legérdekesebb, hogy képes visszahozni az „elveszett epikumot”, a mesét. Ha eddig csak célozhattam, a mai prózára igencsak jellemző az élményszegénység. (Az ismert írók többsége csupán „elmélyíteni” tudja szegényes, belterjes (többnyire értelmiségi) élményvilágát. Az olvasók elriasztására.) Kabdebót nem fenyegeti ez a veszély, még mindig vannak „tartalékai”. (Szívükből kívánjuk, hogy legyen ideje és energiája ezek feldolgozásához.)

A másik: az ötvenhatos örökség őrzése. Számos írásában találkozunk a budapesti felkelés hőseivel, áruolóival, a *Danubius Danubia* főhőse is ezek közé tartozik. Menekülése a fogságból, beugrása az életet és szabadulást jelentő folyóba, a természeti erők, védő-óvó nemtők és a bátorság apoteózisa. S amiről rendkívül keveset tudtunk, az 56-os forradalom utóélete az emigrációban, számos írásából hiteles képet kaphatunk erről a színes, izgalmas, súlyos konfliktusokat őrző-hordozó környezetről. A forradalom eszményeinek őrzése, jelentőségének megértetése a különböző nyugati – egyetemi és politikai – fórumokon, ez

is szerves része életművének. Ha áttekintem a róla szóló, meglehetősen vérszegény és hiányos kritikai irodalmat (kivéve a *Danubius Danubia* folyamregényt), bizony el kell gondolkodnom: az a bizonyos irodalmi kánon – mely ítél elevenek és holtak fölött – nem elfogult és alulinformált-e? Csak remélni tudom, jön egy új nemzedék, amely értékeli ezt a gazdag, változatos, szinte áttekinthetetlen (kétnyelvű), évtizedek alatt felhalmozódott írói termést.

Pomogáts Béla írta vele kapcsolatban: „létezik irodalmi nemzet, amibe csak azzal lehet beleszületni, amit az ember ír.” Nos, Kabdebó Tamás ezt a „beleszületést” – sok évtizedes kirekesztettség után – többszörösen teljesítette. Az elmaradt (elmaszatolt) feladat, amivel tartozunk neki, teljesítésre vár.

Ez a konferencia valamit törleszthet a felhalmozódott adósságból.

Már régóta szerettem volna írni a „prózaíró lírájáról”. A *Summa summarum* című kötetben nagyon szerényen ír költői terméséről. Nem bízta a válogatást másra: maga végezte el. Így készült el a 100 magyar és angol verset tartalmazó válogatás. (Egyébként a szerző kedveli a számmisztikát, esszékötetének alcíme: tizenkét irodalmi esszé, születésnapjára novelláskötetének a 75 címet adta.) Egyébként ez a magatartás – végül is: tartás – Székely János hozzáállására emlékeztet, aki utolsó, *Semmit – soha* c. verskötetének utószavában szigorúan meghagyta: csakis az általa kijelölt a szövegkorpuszt vállalja, tekinti magáénak, a többi – nem. Bizonyára lesznek elvetemült kutatók, akik akár az ő, akár Kabdebó esetében – filológiai bonckés alá veszik a kimaradt verseket... (De ez már a későbbiekre tartozik.)

Az említett szerénység több ízben is megnyilatkozik: „Regényíró vagyok, csak ünnepnapokon költő”. „Abból lett költemény, amit korábban nem tudtam kifejezni.” Nos, komolyan vehetjük e mentegetőzést – meg nem is. Mindenesetre, poétikai felkészültségére nem lehet panasz. Ha áttekintjük e válogatást, egy dolog azonnal feltűnik: a változatos versformák mesteri használata. Találunk kötött verset, szonettet, de találkozhatunk rímelő, áradó kompozíciókkal, prózaverssel, sőt vizuális költeménnyel is. Akár ars poeticának foghatjuk fel az *Úgy írj* című versét.

„Úgy írj, ahogy élsz,
Megveszett vesztésre vágyón,
Úgy írj, ahogy ítélsz,
A Makrokozmosznak: megbocsátón.”

Ez a „veszélyesen élni és írni” program végigvonul lírai oeuvre-jén. S talán még egyre felfigyelhetünk: a kozmikus, szinte panteisztikus életérzésre, látásmódra, amely szintén mélyen meghatározza bizonyos verseinek szemléletét.

S persze, ne feledjük: epikus költészet ez, amelyben jelenetek villannak fel, vagy részleteződnek, párbeszéd hangzanak el, s a Didimus Tamási filozofikus ihletettséggű szkepszis is áthatja a szöveget.

A *Diáktüntetés volt* című töredék szép példája annak a paradoxális fogalmazásnak, amely szintén jellegetessége a Kabdebó-versnek.

Idézhetem, mindössze két sor:

„Diáktüntetés volt október huszonharmadikán délután

Vérbetiporták Élve maradtam. Nincs kedvem élni ezután.”

A tényszerű, tárgyilagos közlés és a levont személyes erkölcsi konklúzió

katartikus hatást keltve kapcsolódik össze. A kételkedő Tamás/Tom és a mester profanizált (és történelmileg aktualizált) sztoriját pedig belső monológokban elő;

a Mester végül így összegzi tapasztalatait:

„nem a vérverejték, a tövis, a lándzsahegye fáj igazán, hanem hitetlen tekinteted.
Feltámadtam. Hiszen a kétség születése előtt már vagyok.”

A bibliai példa – és életrajzi párhuzam – más alkalommal is ihletője.

A *Hitetlen Tamás*-ban meg is fogalmazza azt az éltető, kritikus szkepszist, ami elviselhetővé teszi a szorító körülményeket:

„Te úgy éltél – éjenc –
hogy visszájára lássad a szent dolgok színét” –,
mégis, a hitetlen Tamásnak nem lehet más az útja, mint a belső megérintettség, a megtérés, a rátalálás, a hihetetlen elfogadása. A verseiben megnyilatkozó humor és ironia (öngúny és önironia) olykor kétértelmű beszédmódot eredményez. S csak a végén

világlik ki, lepleződik le a szöveg valódi értelme. A *Janicsár induló* gazdag történelmi utalásokkal szövi össze a török és szovjet időket, amíg az Éljenek a janicsárok-tól eljut a Vesszenek a janicsárok-ig.

Az elfogadás (befogadás) – egyik kulcsszó. Elfogadása a sorsnak, amelyik épp ilyennek szülte, tervezte a szerzőt, aki hiába lázadna – a mikrokozmosz láncolata szükségszerűen jutott el addig a fehérje/molekulaformációig, amit Kabdebó Tamásnak neveznek. A *Ha nem* című vers ezt a játékot játssza el, oda és vissza, a másként is lehetett volna logikájával. A fiatalkori *Portré* már ezzel a kételkedő tudattal, ontikus-mitológiai felfogással tekint körül a világban, feltéve az alapvető, metafizikai kérdéseket:

„mi végből vagyunk itt a földön? / A rendet földöntögetni? / Apró petéket rakni, mint a rovarok? / A mindenségnek nyelvet öltögetni?., S a válasz roppant egyszerű: „az út érdekelt nem az eredmény”. Persze, a harminc éves Kabdebó sem tudott kitérni a József Attila-i áthallások elől. A *Vidd az irhád* – egyrészt a kései József Attila versek hangulatát idézi, másrészt felfigyelhetünk erre a két sorra:

„Hazai föld ha hiányzik

Fejd a ködöt, fogd marokra”.

Ami már az emigrációs sors dilemmáját szólaltatja meg: mit tegyünk, ha honvágyunk van? A vers kegyetlen leszámolás az illúziókkal, az önáltatással, a meddő önsiratással.

Ahogy végső konklúzió fogalmaz:

„Ki virágot könnyel öntöz

Kórót szüretel belőle”

S a *Mintha szívemből folyt volna* tova adja meg a végső választ:

„senki földjén építs házat”. A Kabdebó Tamás-i magatartás ennek a lehetetlen mutatványnak, a gyökértelenségben meggyökerezni-magatartásnak szép példája, a levonható összes következményekkel. Az *Ahogy lehet* elszántságával. S a mélypont ünnepélye után talán az örök város, Róma mámora hozta vissza életkedvét, ahogy ez a *Már* című versben megörökítést is nyert. Az idézett versek az első ciklusból valók, amelynek a költő a *Receptek* címet adta. Talán a túlélés receptjei is voltak ezek a

költemények (szívesen használja e régies kifejezést), amelyek után – lásd elfogadás – elfogadtatta magát az új környezetben, s vált kettős identitású, kétszívű egyéniséggé.

Annál érdekesebb, hogy a ciklus (*Kétszívű*) nyitó verse azt a címet viseli: *Anyanyelvén* – amely hitet tesz az anyanyelven való szólás identitás őrző szerepe mellett. Igaz, bármely náció ezen jogát elismerve. (Mintegy Bessenyei felismerését visszhangozva, hogy minden náció a maga nyelvén lett tudóssá.) Ő, a trópusokig jutott „vándor magyar”, aki „ötvenhatban útnak eredt”, s pálmafák alatt „Krúdy örökségét” vette számba.

Az avantgarde kísértései, csábításai – talán érdemes ebből a szempontból is vizsgálni a tudatosan szerkesztett, vállalt kötetet.

A szöveg vizuális elrendezése, a képszerű ábrák nyelvi formákkal való megjelenítése – már a *Jelek* című versében megjelenik. (Az első ciklusban.) A svábhegyi emlék – hasonló kompozíció. A *Meddig botorkálok* kéz-formációja is e körbe tartozik.

Még érdekesebbek a szürrealista prózaversek. Kabdebó versnyelve rendkívül tiszta, világos, azt is mondhatnám, „áttetsző”. Ám ettől szeretne elrugaskodni, amikor behatol a tudatalatti szövegek birodalmába. Az *Elmélkedés* e túlfeszített szövegek nyitányaként is tekinthető. „lent egy húron pendült az anyag... göröngy tört görcsét meglátta már a madár / így látjuk meg mi is, ha létünk lováról leszállunk, megpatkolni a lényeket...” Nos, ez az asszociációs szabadosság már az ismeretlen felé töri az utat... Így válik a József Attila-i *Reménytelenül* című vers alcíme (*Lassan, tűnődve*) egy Kabdebó-vers kiinduló pontjává. A halmazás – az egymásra torlódó hasonlatfüzér végén egyetlen kérdés bukkan elő: „lassan tűnődve kérdezem, szeretsz-e?” Az *Elalvás* szürrealis, katasztrofikus látomása, a megfelelő felütés – „Négyszögletes volt a hold és vonyítva makogott” – után – „míg kéken folyt a bálnatestű idő” – s egy ember húsvéti tojást tojt a westminsteri Margit-híd alatt” – szóval a végítélet (amikor a kereszt jeléből sarló lesz) idején a lények „szagokba fagytak” – s a „törvény halott volt” – „nem maradt sem számtanunk, sem szemtanunk, hogy megszámloljuk kik szőrön kívül maradtak”. A szójátékok, az allúziók mögött nagyon is jeges rémület, a megsemmisülés rettegése rejtőzik,

amikor a „nemlét hátán lettünk így göröngy”... Ennek a félelemérzetnek az árnyékában jelenik meg a kérdés: „De boldogok-e a kivészésre várók?” Akikben „meghalt a jövő”.

S a megsemmisülés lehetősége ellen egyetlen kapaszkodó marad: Isten. A *Könyörgés nyugalomért* ezt a „segítő” Istent szólítja meg („Nagy Jó Isten segíts rajtam”), s ez a profán szakralitás több variációban is visszatér. Mint ahogy ezt a *Messzelátóval*, vagy a *Nagybét* című vers megfogalmazza. Ennek a kételkedő hitnek szép példája *A kételkedő levele az Úrhoz*. (Némi József Attila-i motívumokat is megszólaltatva.)

„Ha vagy, ha nem vagy, bocsáss meg Istenem, hogy kételkedő, állhatatlan, tehát ál-vagyok. Engedd, ha nincsenek is, egyszer égbe, légbé, a Nirvánába, a Paradicsomba cipeljenek nemlétező angyalok...” A szerző sem akar többet: Engedj néha az égbe látnom – ahogy J. A. írta. S a könyörgéssé váló szövegben a saját egyéni szerepben, feladatban való hit is megjelenik: „Lásd hasznomat Úristen... növekedjék általam a fény, és ne csökkenjen a munkáló szeretet”. S lehet élcelődni is ezzel a fenyegető katasztrófával, ahogy a *Dies Irae* teszi, „haragnapja-gyakorlatot” tartva.

Tán még szólnék a 99. és 100. Versről.

Az *Örökké – Valóság* egy szonett-pár, mely a makrokozmosz változásából merít vigaszt, a múlandóság ellen. A folytonos halál és újjászületés az atomok, neutrínók világában is lejátszódik, s fényük el- és fellobbanása, akár a léleké is lehetne. Végül – ismét egy kabdebói furcsaság – *Prosperot eltöri varázspálcája*, és Puck – így, angolosan írva. „Elpukkant a magus / mint a légbuborék. / Hát ennyi lennének csak? / Néhány foszlány-írás / és emlék-vakarék / Mások agyában?” Az örök, feloldhatatlan dilemma azért a vers végén elcsitul: „A vég nem lenne vég? / De az. Keveredj el / csepp és légnedvekkkel (s míg idelent élnek csemeték / legyünk így égbeli remetéek.”

Szerencsére ez a varázspálca csak a számozott versek kötetben tört el, születnek újabb Kabdebó-versek. Egyet ide idézek, amit egy papírfecni-re rögtönzött, valamelyik éttermi borongásuk alkalmával, s tán már a szerzőnek sincs meg. Címe: *Angyali*

Egy angyal szállt a háztetőre

Bebújt a házba a kéményen át
A hideg kandalló előtt megállt
Riszálgatva kormos derekát.
Maszatos volt két keze lába
Fekete volt szép fehér ruhája
Átlibbent hát a fürdőszobába
Megnézni ott tükörben
Megvan-e még arany glóriája?
S mit tesz Isten, megszólalt a glória:
„Itt vagyok, ragyogok,
mint a fekete szurok”.

Néhány vázlatos gondolat az esszéíróról, bizonyítva azt, amit a tanácskozás célul tűzött ki: bemutatni a műfajok Odüsszeuszát. A költészettől kétfelé is vezethet az út: egyfelől a műfordítóhoz, aki ezúttal nem került szóba, bár most – áttételesen – mégis érintjük ezt a témát. Ugyanis a számozott versek után a számozott esszék kötetét vesszük szemügyre, a 2003-ban megjelent *A hal(l)ottakról jót vagy semmit* -, s ebben a *Harc a lehetetlennel* címmel a szerző azt a feladványt tekinti át – elvi és gyakorlati szempontból –, amit itt a következőképpen fogalmaz meg: a feladat, „az új nyelvi anyagból az eredetihez méltó műalkotást hozunk létre.” A költő Kabdebó – ha ezt tekintjük, állandó tréningben van -, hisz angol és ír költők egész sorát ültette át magyarra. Csak ízelítőül, a legutóbbiak: Száz ír vers élő költőktől, Mary O'Donnell, Peter Fallon verseinek fordításkötete. Tehát igazán autentikus megállapításokat tehet ezen a téren. S ugyancsak ebben az esszében olvasható az a vallomás, ami egész életpályáját meghatározta. 1956-ban „azzal a tudatos programmal jöttem el Magyarországról, hogy a magyar irodalom klasszikusai közül annyit ültessenek át angolra, amennyi időmből-erőmből telik...” Nem mennék bele ennek az esszének a tartalmi ismertetésébe, ez kompetenciámat messze meghaladja, csak egy záró megállapítás: „A jó fordítás nem az, mely pontról-pontra utánozza az eredetit, hanem az, amely a lényeghez hű marad”. A kötetben nagy teret szentel az anyanyelvhez való hűség, ragaszkodás, a nyelvi sehogy elutasításának. Számtalan érveléssel bizonyítja: a kis nyelvek – köztük a magyar (mellesleg a világban a 29.) – életképességét és jövőjét.

De számunkra ma, majd tíz évvel a megjelenés után,

még lényegesebbek azok a gondolatok, amelyek a haza fogalmának kitágulása kapcsán keletkeztek. A külhoni magyarság számára is van hely (akár a nagyvilágban), ahogy Kabdebó értelmezi, „Elsősorban azoknak, akik határtologatással számon kívül maradtak. Nem ők hagyták cserben hazájukat, hanem honostul cserbe helyezték őket. Mentség a földcsere azok számára is, akik emberségük megőrzése érdekében telepedtek le külföldön. De külföldön is lehet szülőhazájához hú a magyar, egyszerűen azzal, ha megőrzi nyelvét, kultúráját, fölmutatja értékeit, nem csak a trianoni határral körülzárt kis területnek, hanem mindannak, amit földrajzilag, történelmileg, és kulturálisan a haza a magasban, a legnagyobb szellemi Magyarország jelentett és jelent.” A modern világban: „A haza kirajzolt, és mégis közös kultúra irányába tárgult. A kultúrahazák, a szigethazák épp úgy a realitás világába tartoznak, mint a szülőhaza, a semmivel sem pótolható „anyaország”. Az emigrációban töltött évek, az a bizonyos kétnyelvűség, kétszívűség, Kabdebó Tamás esetében (is), termékeny alkotói helyzetet teremtett. A magyar nyelv és irodalom külhoni állapota, az itthon, '44-ben, '49-ben, '56-ban megszakadt folytonosság továbbélése, kötelességeket is rótt a nemzedékek legjobbaira. Hisz életművek kerültek ki a hazai irodalomból, alkotókról nem eshetett szó, akik – mint Határ Győző vagy Cs. Szabó László – aktívan dolgoztak tovább a befogadó országokban, kiteljesítve írói pályájukat. Kabdebó egyike azoknak, akik felvállalták ezt a felelősséget, és esszék sorában „mérte fel” az addigi és az újabb teljesítményeket, a hazai folyamatokra, kontextusokra is figyelemmel. Cs. Szabóról írott esszéje – *A mi Kazinczyink* – az önismeret, az önértékelés csapdáira figyelmeztet, hisz a magyar esszéírás mestere is kételyekkel küzdve tekintett életművére, „Kudarca a legtöbb élet, a sikeresnek látszó is, az enyém csódtömeg.” Ezzel az igaztalan megállapítással száll szembe az író, feltárva az előzményeket, a Montaigne-hatást, az angol-amerikai iskola példáinak befolyását. A Cs. Szabó-i életműben való kalandozás az esszé műfajának titkaiba is betekintést enged. Az alkalmi definíció – „Az esszé az ismeretközlés eszköze, és a játszva tanítás szerszáma – a tanulás hajója.” – elgondolkodtató tanulságokat közvetít. Kabdebó

felfedi, hogy Cs. Szabó is „kapocseyéniség” volt – mint példaképe, a görög Pletho –, ám ez a „közvetítés”, az emigráció és a hazai kulturális-irodalmi élet között, életében nem, csak jóval később valósult meg. Esszéinek gyűjteményes kötete épp mostanában látott napvilágot. Kabdebó a saját esszéírói gyakorlatának is iránytűt talál e művekben tallózva, amikor így ír: „az esszéíró saját lelkének tájain kalandozik, és maga köré rajzolja az egész tájképet.” A nagy elődök által is használt „megszentelt vándorbotot” viszi ő tovább, a „másként látás” immár hazatért mestere. Búvárlata a grandiózus mű, Határ Győző *Golghelógiájában*, valódi szellemi és filológiai kaland, a „sokrétűség bemutatása”. A mű, világdráma, sok kritikusan ébresztett kihívást, Hanák Tibor, Gömöri György, G. Komoróczy Emőke, Szegedy-Maszák Mihály, Kabdebó Lóránt, Szokolczay Lajos egyaránt birkózott vele, Kabdebó így összegez: „Nemes és eredeti kísérlet, szem-, értelem- és bicskanyitogató. Legalább annyi ideával szolgál, mint ahány új gondolatot gerjeszt. Eposz, mely irodalmunkból hiányzott, s amely a világirodalomban most már hallgatólagosan jelen van.” A kötet egyik izgalmas írása az *Inspiráció és ihlet az irodalomban* címet viseli. Mind a két fogalom az alkotáslélektan elemi egysége. A kabdebói értelmezés – amely akár vitára is serkenthet –, miszerint az ihlet a rövidebb távra szól, míg az inspiráció „a szellem hatása az emberre, hogy az gondolkozzék, beszéljen, írjon, az ő akarata szerint. A két „ikerfogalom” olyan betekintés a műalkotás születésének állapotába, titkaiba, amely az írói-költői működés rejtett folyamatait képes megvilágítani.

A Kabdebó-i esszé, értekezés racionális, felfejtő módszere egy még izgalmasabb témán próbálódik ki, amikor a Tízparancsolat kapcsán vizsgálja meg a parancsolatok korábbi és mai értelmét, jelentőségét, univerzitásuk eredetét.

Kabdebó azt feszegeti, mit kívánnak ma a parancsolatok – amikor Isten-képünk radikálisan megváltozott? Hogy is hangzik az első, katolikus megfogalmazásban? „Uradat, Istenedet imádd, és csak neki szolgálj!” A vizsgálódás során lényeges megállapítás: „Az első parancsolat felételez egy erkölcsi világrendet, melynek megalkotója és törvényhozója az Isten. Feltételezi továbbá az ember

szabad akaratát, amellyel választhat Isten szolgálata – az első és legfőbb törvény betartása, illetve be nem tartása között.” A parancsolatok megszegői bűnhődnek, de nem a világi hatalom által. Vízválasztó az is, ki élet, ki halálpárti. Az utóbbiak a hamis Isten szolgálói. További következtetések: a ma embere Istent inkább belül, mint kívül keresi. Ez a bennünk lévő, spirituális eredetű lelkiismeret biztos etalon a dolgok megítélésekor. Végül a parancsolat Kabdebó-i átfogalmazása is elgondolkodtató: „Vezérelved legyen a jóindulat, és cselekedeteidet ehhez igazítsd. „Szép gesztus ez az Istent el nem ismerők felé, kérdés: nem lúgozódik-e ki a lényeg, a parancsolat súlya és értelme?

A II. parancsolat – Isten nevét hiába ne vedd – erkölcsi töltetének vizsgálata is napirendre kerül: „szolgál-e még olyan erkölcsi töltettel, melyet nem tanácsos sem kikerülni, sem elhallgatni?” Kabdebó áttekinti az eldurvulás világméretű kultúrtörténetét, és arra jut: „A hívő ember számára az Isten személyes valóság, káromlása velőbe vág... van egy fórum, egy apelláta, egy legfelsőbb bíróság, amit nem lehet túllicitálni.” Az ateista káromkodása – csupán érzelmikítés, esetleg, provokáció. Komolytartalma nincsen. Mégis, Kabdebó óv a káromkodástól, mely némi lelki torzulásra is utalhat. Isten nevének hiába vétele – ma, a huszonegyedik század elején, következményeiben mindenképpen sértésnek hat, és bosszút, megtorlást vált ki. S végső soron bűn, sérti az örök erkölcsi kódexet. Ha csak intelemnek tekintjük is, egyetlen olyan figyelmeztetés, mely a szó mérgező erejére utal, összeköti századunkat Mózes korával.

Kabdebó esszéírói teljesítménye munkásságának meghatározó vonulata, melyben megnyilvánul páratlanul széleskörű műveltsége, rejtett összefüggéseket meglátó és kifejező írói talentuma, valamint a jóra, az erkölcsösre, a humánusra ösztönző emberi habitusa. Immár nem „kűnnhalász”, nem „bedúdogató”, nem „kabdebótamás molekula”, hanem autentikus írói életmű létrehozója, az egyetemes magyar irodalom kivételes alkotó egyénisége. Konferenciánk, melyet Kabdebó, több szempontból joggal: kiskonferenciának nevezett, ehhez a felismeréshez töri az utat, visz közelebb.

Elhangzott az *Égtájak és műfajok* *Odüsszeusza, irodalmunk nyugati követe* című Kabdebó Tamás-konferencián (Székesfehérvár, február 11-12., a Vörösmarty Társaság székháza. Rendezők: Vörösmarty Társaság – Pannon Írók Társasága)